

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ: ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЯКИХ НОВЕЛ

Одним із основних завдань кримінального законодавства є охорона та захист прав та інтересів особи, суспільства та держави. Саме це передбачено як і у нині діючому Кримінально-процесуальному кодексі України, так і у Кодексі, який вступить в силу 19 листопада 2012 року. Відповідно, задля реалізації цього завдання уповноважені органи повинні чітко дотримуватись норм законодавства та вимагати цього від осіб, які тим чи іншим чином залучаються до кримінального розслідування. Особливо чітко ця вимога прослідковується під час закриття кримінального провадження.

Новий КПК містить багато новел, деякі з яких докорінно змінюють кримінальний процес України. Ці новели також торкнулися і основних положень закриття кримінального провадження. Тому варто порівняти відповідні положення нині діючого та нового КПК задля кращого розуміння цих нововведень.

Перш за все варто відмітити, що у новому Кримінальному процесуальному кодексі не передбачена можливість повернення справи на додаткове розслідування. Тим самим законодавець забезпечує дію принципу презумпції невинуватості. Якщо слідство не змогло зібрати достатньо доказів для доведення вини особи, або не встигло це зробити, або зробило це з порушеннями – особа вважається невинуватою. Таким чином по-перше, піднімається якість проведення кримінального розслідування, по-друге, слідство закінчується тільки тоді, коли будуть виконані усі можливі слідчі дії та зібрані усі можливі докази. Відповідно, автоматично підвищується об'єктивність слідства та обґрунтованість прийнятого рішення про закінчення досудового розслідування.

Іншою новелою закінчення досудового розслідування є те, що прокурор у будь-якому випадку повинен оголосити особі про підозру до закриття кримінального провадження або направлення справи до суду. Винятками є лише ті підстави закриття кримінального провадження, які передбачені у п.1, 2, 4 ч. 1 ст. 284 нового КПК України. Дійсно, відсутність події злочину, складу злочину чи

набрання чинності закону, який скасовує кримінальну відповідальність взагалі виключає винність будь-якої особи. В той же момент дещо незрозумілою є позиція законодавця, який не включив до цих підстав пункт 3 відповідної статті (не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати). Тобто слідство не володіє достатнім обсягом доказів для доведення винуватості особи у вчиненні злочину, проте прокурор все одно має повідомити особі про підозру. В даному випадку прокурор повинен повідомити про підозру особу, яка, вірогідно, є завідомо невинуватою. Така позиція є недопустимою з позиції захисту людської гідності, яку повинен захищати новий Кримінальний процесуальний кодекс. Більше того, в даному випадку наявна пряма колізія із п. 3 ч. 1 ст. 276 нового КПК, в якому зазначено, що повідомлення про підозру здійснюється за наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Також варто звернути увагу на зміну формулювання однієї з підстав закриття кримінальної справи, а саме у випадку смерті винної особи. Нині діючий Кодекс використовує поняття «померлий», в той час як у новому КПК зазначено «смерть підозрюваного, обвинуваченого». Керуючись ст. 42 нового КПК можна зазначити, що підозрюваним є особа, якій повідомлено про підозру або яка затримана за підозрою у вчиненні злочину. Обвинуваченим, відповідно, називають особу, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду. Тобто дана підстава закриття кримінального провадження охоплює лише період часу з моменту оголошення підозри (чи передання обвинувального акту) до винесення прокурором рішення про закриття кримінального провадження. В той же момент невідомо, як варто вчинити щодо винної особи, яка померла до отримання статусу «підозрюваного» чи «обвинуваченого». Вірогідно, така кримінальна справа має бути закрита за відсутністю складу злочину (відсутній суб'єкт), що також викликає безліч питань. В будь-якому випадку варто зазначити, що нині діюча норма не викликає таких ускладнень.

Іншим цікавим нововведенням є визначення суб'єкта, який закриває кримінальне провадження. На даний момент можливістю закривати кримінальні справи наділений слідчий (або прокурор у випадку, коли він веде розслідування).

Така позиція здається цілком логічною, тому що по-перше, слідчий відповідає за повноту, всебічність та обґрунтованість розслідування, а по-друге, лише слідчий може чітко визначити момент, коли провадження по кримінальній справі має бути закрито. Згідно із нормами нового КПК кримінальне провадження закриває прокурор. В даному випадку законодавець намагається максимально забезпечити законність цієї процесуальної дії. І якщо за нормами діючого Кримінально-процесуального Кодексу слідчий лише надсилав копію постанови про закриття кримінальної справи прокурору (таким чином проявлявся прокурорський нагляд), то тепер цю дію має виконувати лише прокурор. В той же момент знов має місце певна колізія. Згідно з ч. 3 та ч. 5 ст. 284 кримінальне провадження може також закрити і слідчий, проте це прямо суперечить вимогам ст. 283, де чітко зазначено, що відповідне рішення приймає прокурор. І хоча ст. 36 (повноваження прокурора) та ст. 40 (повноваження слідчого) нового КПК також підтверджують можливість закриття кримінального провадження як слідчим, так і прокурором, не зовсім зрозумілою є вимога ч. 2 ст. 283, яка передбачає участь у цій дії лише прокурора.

Згідно з положеннями нового Кримінального процесуального кодексу України слідство не може бути відновлене у закритій кримінальній справі. З однієї сторони законодавець тим самим це раз підтверджує принцип презумпції невинуватості. В той же момент це положення кодексу не може гарантувати вирішення іншого завдання кримінально-процесуального законодавства – притягнення винних до кримінальної відповідальності (ст. 2 нового КПК). За нововиявленими обставинами можуть бути переглянуті лише судові рішення. Отже, якщо, наприклад, факт підроблення доказів буде виявлений у кримінальному провадженні, розслідування по якому було закрито, то винну особу не зможуть притягнути до відповідальності. Тим самим будуть порушені інтереси не лише потерпілого, а й усього суспільства.

Прийняття нового Кримінального процесуального Кодексу є значним кроком на шляху забезпечення прав та свобод людини та громадянина під час кримінального розслідування. В той же час деякі положення нового КПК мають бути уточнені в подальшому задля досягнення максимального результату.